

РОЗДІЛ 4. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 332.025.12 Регулирование. Регламентирование (регламентация)

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ПОСЛУГАМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ: СТАТИСТИЧНИЙ ОГЛЯД ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Дячек В.В., аспірант

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Актуальність: з розвитком економічних відносин у суспільстві, з переходом від натурального господарства до спеціалізації і поділу праці у господарстві з'являються товари та послуги. По співвідношенню останніх роблять висновок про ступень розвитку економічної системи господарства та відносять суспільство до індустріального чи постіндустріального. Процеси глобалізації та інтернаціоналізації також впливають на обмін послуг, який також виходить на міжнародний рівень. В останні роки світової економіки спостерігаються зміни у структурі експорту-імпорту послуг [1]. Так, питома вага транспортних послуг зменшується при зростанні питомої ваги інших груп послуг, тобто зменшується питома вага матеріальних послуг. Економіка найбільш розвинених країн характеризується високою часткою науково-технічних виробництв, в тому числі послуг. Зовнішньоекономічна діяльність відіграє важливу роль у добробуті суспільства та його розвитку, тому визначення стану міжнародної торгівлі послугами українськими підприємствами важливо для обґрунтування управлінських рішень щодо подальшого державного управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Мета дослідження. За допомогою об'єктивних методів статистичного аналізу констатувати ситуацію, що склалася у зовнішньоекономічній діяльності, обґрунтувати можливі шляхи розвитку у зовнішньоекономічній активності України.

Формулювання проблеми дослідження. В останні роки питома вага послуг у зовнішній торгівлі збільшується вслід за вже трендом їх збільшення у структурі виробництва у розвинутих країнах, що вже утвердився. Тому дослідження стану торгівлі послугами українськими підприємствами є актуальними для визначення дій держави щодо планування заходів регулювання державного управління.

Об'єкт дослідження: економічна активність українських підприємств.

Предмет дослідження: статистика зовнішньоекономічної торгівлі послугами українськими підприємствами.

Основні результати дослідження. Результати аналізу тенденції розвитку зовнішньої торгівлі послугами графічно представлено на рисунку 1. З нього видно, що протягом обраного періоду показники експорту та імпорту послуг зростали, крім 2009 року, що є відгуком фінансової кризи. Але вже у 2010 році показники відновили тренд.

Далі більш детально було розглянуто експорт послуг згідно до класифікації послуг зовнішньоекономічної діяльності (УКП ЗЕД, аналізувалися основними вилами послуг згідно до визначення Держкомстату України [2]). Було проведено АВС-аналіз, результати представлено у таблиці 1. З неї витікає, що транспортні послуги та різні ділові, професійні та технічні послуги займають 80 % загального обсягу експорту послуг у 2010 році, це свідчить про високу концентрацію обсягу послуг у вузькому колі груп. Ще майже 17 % припадає на фінансові, послуги з ремонту, подорожі, комп'ютерні та послуги зв'язку, а трохи більше 3% -

на всі інші групи послуг. Далі було розглянуто динаміку базисних темпів зростання експорту послуг груп А та В відповідно на рисунках 2 та 3.

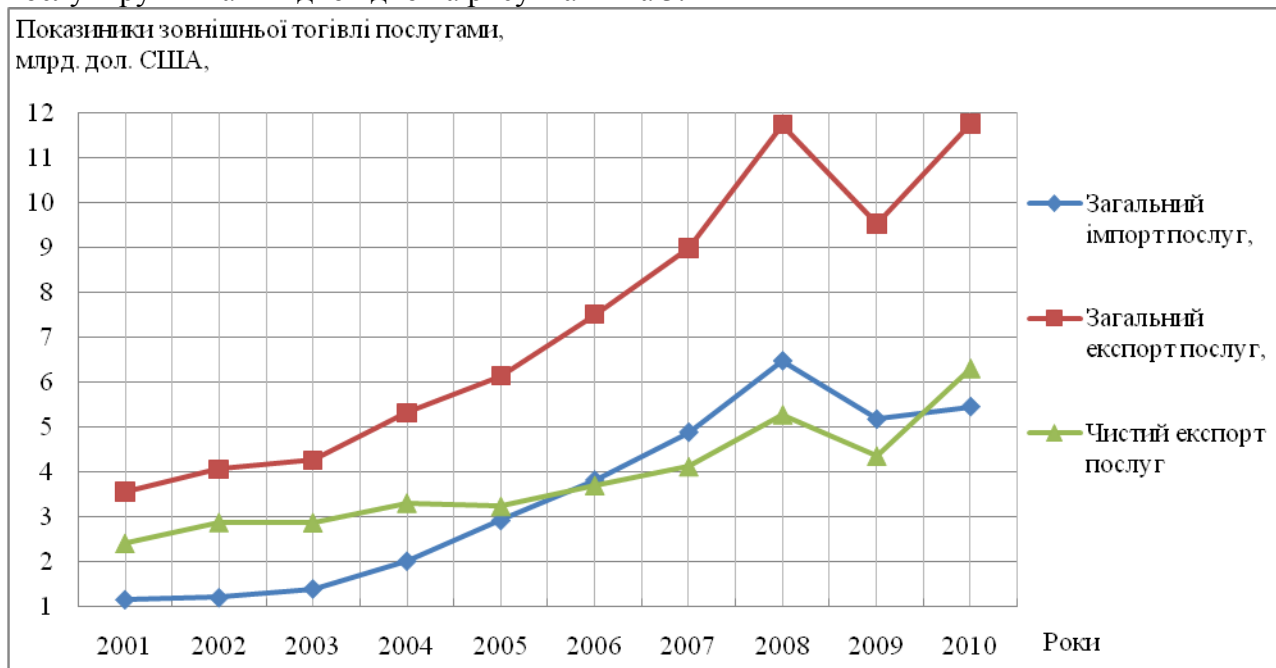

Рис. 1. Показники зовнішньої торгівлі послугами України, у млрд. дол. США, за 2001-2010 рр.

Рис. 2. Базисні темпи зростання експорту послуг АВС-групи А, у %, 2001 р. – базисний

Таблиця 1

АВС-аналіз структури експорту послуг за основними видами послуг УКП ЗЕД за 2010 р. [3]

№ з/с	АВС-група	Група послуг балансу НБУ	Питома вага основної групи	Питома вага АВС-групи
1	А	Транспортні послуги	0,6674	0,7957
2		Різні ділові, професійні та технічні послуги	0,1283	
3	В	Фінансові послуги	0,0406	0,1691

4		Послуги з ремонту	0,0363	
5		Подорожі	0,0324	
6		Комп'ютерні послуги	0,0305	
7		Послуги зв'язку	0,0293	
8	С	Будівельні послуги	0,012	0,0352
9		Інші ділові послуги	0,0112	
10		Страхові послуги	0,006	
11		Роялті та ліцензійні послуги	0,0035	
12		Послуги приватним особам та послуги в галузі культури та відпочинку	0,0023	
13		Державні послуги, які не віднесені до інших категорій	0,0002	

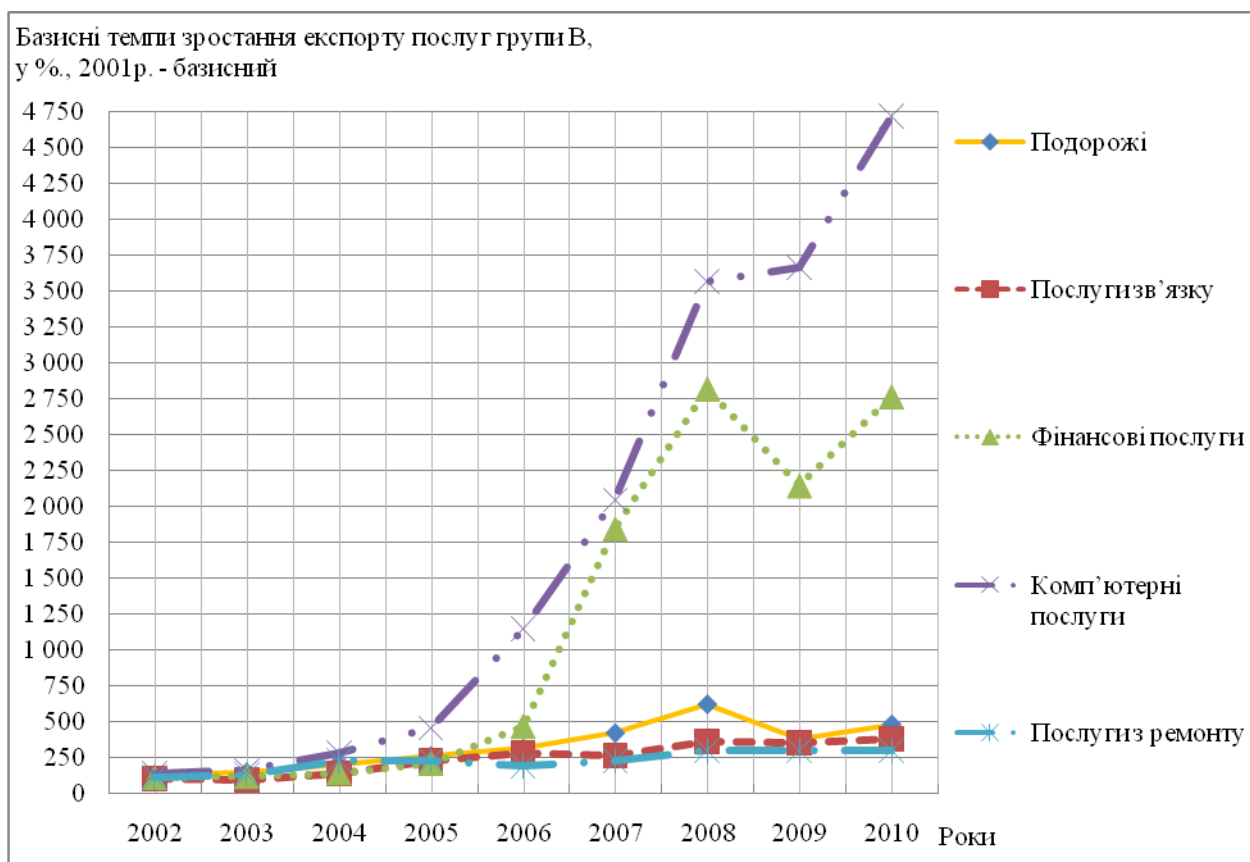

Рис. 3. Базисні темпи зростання експорту послуг АВС-групи В, у %, 2001 р. – базисний

З рисунка 2 видно, що група «Різні ділові, професійні та технічні послуги» зростали на всьому обраному проміжку часу, крім 2009 р. Падіння показників під час останнього пояснюється кризовими явищами у світовій економіці взагалі та в національній економіці України зокрема, але зростання відновилося у 2010 р. майже до рівня 2008 р. Подібна ситуація відбувалася з експорту послуг групи «Транспортні послуги», але коефіцієнт випередження зростання першою групою другої склав приблизно 3,5 рази. Проте експорт транспортних послуг після падіння у 2009 р., у 2010 р. незначно перевищив рівень 2008 р.

З рисунка 3 видно, що групу В можливо поділити на дві підгрупи: групи послуг балансу НБУ, що зростали до 500 %, та ті, що зростали швидше.

До першої можна віднести: «Послуги зв'язку», «Подорожі», «Послуги з ремонту» - базисні темпи зростання; експорт цих груп послуг у 2010 р. склав від 250 до 500%.

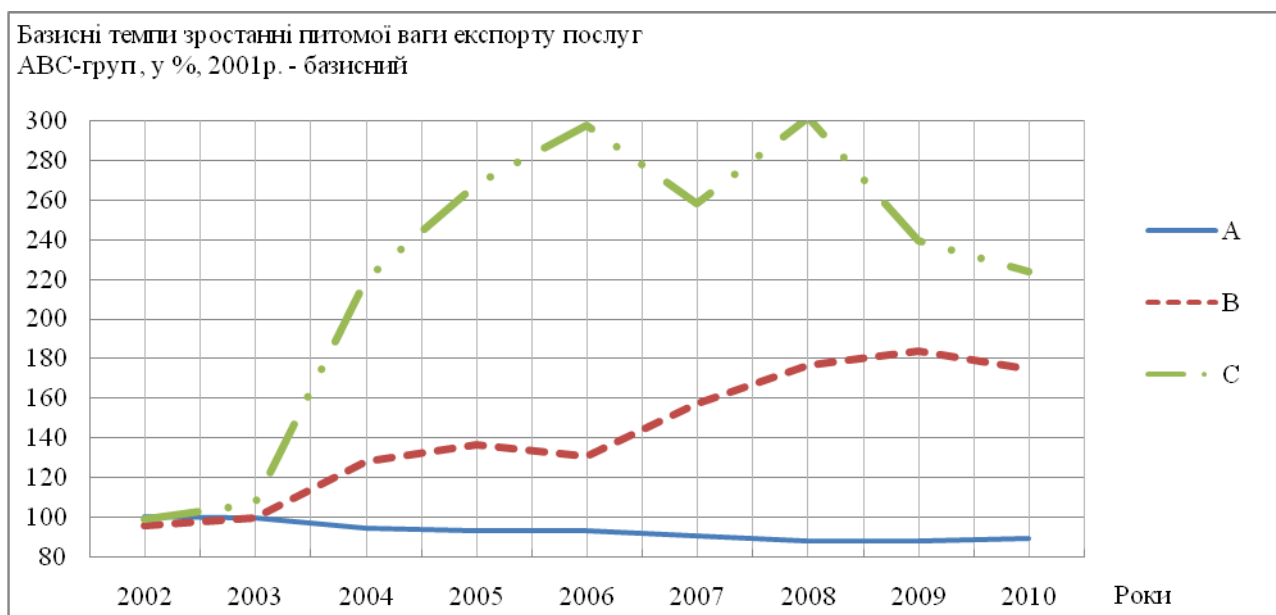

Рис. 4. Базисні темпи зростання питомої ваги експорту послуг за АВС-групами, у %, за 2002-2010 рр., 2001 р. – базисний

До другої групи можна віднести:

- «Фінансові послуги», експорт яких почав активно зростати з 2006 р. по 2008 р., у 2009 р. знизився на приблизно на 750 п.п., але в 2010 р. відновив своє зростання, досягнувши рівень 2008 р. у 2750% у порівнянні з 2002 р.

- «Комп'ютерні послуги», експорт яких активно почав зростати з 2005 р. і сповільнився лише у 2009 р., а в 2010 р. – відновив стрімке зростання.

Для більш глибокого розуміння було проведено дисперсійний аналіз середньорічних базисних темпів зростання експорту, результати якого зведено до таблиці № 2. З даних розрахунків витікає, що експорт послуг зростає нерівномірно. Так, коефіцієнт варіації складає 46,33%, що значно перевищує порогове значення у 25-30% [2]. Також розподілення за групами послуг відбулося асиметрично, найбільше груп послуг, середньорічні базисні темпи зростання яких склали від 174,65% до 465,63%, вісім груп з 11. Також на засадах розрахунків середньорічних базисних темпів зростання експорту груп послуг за балансом НБУ можна сказати, що послуги групи В «Фінансові» та «Комп'ютерні» в найближчому майбутньому перейдуть до групи А.

Далі було проаналізовано базисні темпи зростання показників питомої ваги експорту послуг за групами АВС-аналізу, результати чого зображено на рисунку 4 «Базисні темпи зростання питомої ваги експорту послуг за АВС-групами, у %, за 2002-2010 рр., 2001 р. – базисний». З якого витікає, що, починаючи з 2003 р., структура почала змінюватися, значно зростала питома вага групи С, яка знижувалася у 2007 р. приблизно на 40 п.п., відновивши зростання у 2008 р., почала знижуватися у 2009 р. і продовжила цей тренд у 2010 р. У останньому базисні темпи зростання склали 220 %. Питома вага експорту послуг групи В зростала, корекція відбулася у 2006 р., а також у 2010 р., питома ж вага групи А знизилася з початку періоду до 2010 р. приблизно на 10 %. Тож зростання перших двох, а значною мірою групи В, відбулося за рахунок зниження питомої ваги групи А. Що свідчить про позитивні тенденції до диференціації експорту послуг.

Аналогічно аналізу експорту послуг було розглянуто статистику їх імпорту. Спершу було проаналізовано структуру імпорту послуг в Україну з інших країн світу за допомогою АВС-аналізу, результати якого зведені у таблицю 3.

Таблиця 2

Дисперсійний аналіз середньорічних базисних темпів зростання експорту послуг за їх групами, згідно УКП ЗЕД [5]

№ з/с	Діапазон	Назва груп послуг	f	\bar{X}	$(X - \bar{X})^2 \times f$
1	174,65-320,14	Транспортні послуги Державні послуги, які не віднесені до інших категорій Послуги з ремонту Послуги зв'язку Подорожі Інші ділові послуги	5	2,3021	2,359296
2	320,14-465,63	Будівельні послуги Різні ділові, професійні та технічні послуги Роялті та ліцензії	3	3,8104	0,000767
3	465,63-611,12	Фінансові послуги	1	5,5388	2,89238
4	611,12-756,61	Послуги приватним особам та послуги в галузі культури та відпочинку	1	6,2544	5,838506
5	756,61-902,10	Комп'ютерні послуги	1	9,0208	26,86038

$$\sigma^2 = 3,162611, \sigma = 1,778373, \nu = 0.463347$$

Таблиця 3

ABC-аналіз структури імпорту послуг за основними групами УКП ЗЕД за 2010 р. [3]

№ з/с	ABC-група	Група послуг балансу НБУ	Питома вага основної групи	Питома вага ABC-групи
1	А	Транспортні послуги	21,49	81,62
2		Фінансові послуги	19,93	
3		Різні ділові, професійні та технічні послуги	16,12	
4		Державні послуги, які не віднесені до інших категорій	9,72	
5		Роялті та ліцензійні послуги	7,99	
6		Подорожі	6,37	
7	В	Інші ділові послуги	4,28	13,46
8		Послуги приватним особам та послуги в галузі культури та відпочинку	3,57	
9		Комп'ютерні послуги	3,3	
10		Послуги зв'язку	2,31	
11	С	Страхові послуги	2,08	4,92
12		Будівельні послуги	1,96	
13		Послуги з ремонту	0,88	

З таблиці 3 видно, що імпорт послуг достатньо диференційований, найбільшу питому вагу мають транспортні послуги – приблизно 21,50%, на шість груп ABC-групи А приходить приблизно 81%, на чотири групи ABC-групи В – майже 13,50%. Далі було

проаналізовано показники базисних темпів зростання груп послуг за балансом НБУ, які ввійшли до АВС-груп А та В на рисунках 5, 6 відповідно. З рисунка 5 витікає, що групу А, аналогічно АВС-групі В у експорті, можна поділити на дві підгрупи:

– перша зростала до 1000%, в яку ввійшли: «Подорожі», «Різні ділові, професійні та технічні послуги», «Транспортні послуги», «Державні послуги, які не були віднесені до інших категорій». Які зростали до 2008 року, показали зниження у 2009 р., та відновили своє зростання у 2010 р., але не досягли рівня 2008 р.

Група «Державні послуги, які не були віднесені до інших категорій».

– «Фінансові послуги», «Роялті та ліцензійні послуги» зростали різнопланово, але більше ніж на 1000%. Так, фінансові послуги зростали до 2008 р., але тенденція змінилася у 2009 р. на зниження, в результаті у 2010 р. показник у порівнянні з рівнем 2008 р. - 1200 п.п., але у порівнянні з 2001 р. зростання склало приблизно 3100%. Імпорт послуг групи «Роялті та ліцензійні послуги» зростає на всьому обраному проміжку часу, крім 2009 р., але вже у 2010 р. зростання відновилося та перевищило рівень 2008 р. і в загальному базисні темпи зростання у 2010 р. склали 4630%.

З рисунка 6 видно, що найшвидше зростала група «Послуги приватним особам та послуги в галузі культури та відпочинку», у 2002-2007 рр. імпорт зростає експоненціально, у 2008-2009 рр. тренд змінився на протилежний і падіння показника склало 2000%, але у 2010 р. зростання відновилося. Показники темпів зростання групи «Послуги зв'язку» протягом обраного періоду не змінилися, зросли показники імпорту груп «Комп'ютерні послуги» та «Інші ділові послуги» приблизно однаково, базисні темпи зростання у 2010 р. склали 1200%.

Для більш глибокого розуміння було проведено дисперсійний аналіз середньорічних базисних темпів зростання імпорту, результати якого зведено до таблиці № 4. З даної таблиці витікає, що таке групування не є коректним, тому що наявна четверта група, в яку не ввійшла жодна група послуг за УКП ЗЕД. Тому було прийнято рішення перегрупувати, не беручи до уваги найшвидше зростаючі групи послуг за УКП ЗЕД, а саме «Фінансові послуги», «Роялті та ліцензійні послуги», «Послуги приватним особам та послуги в галузі культури та відпочинку». Результати такого групування зведено у таблицю 5.

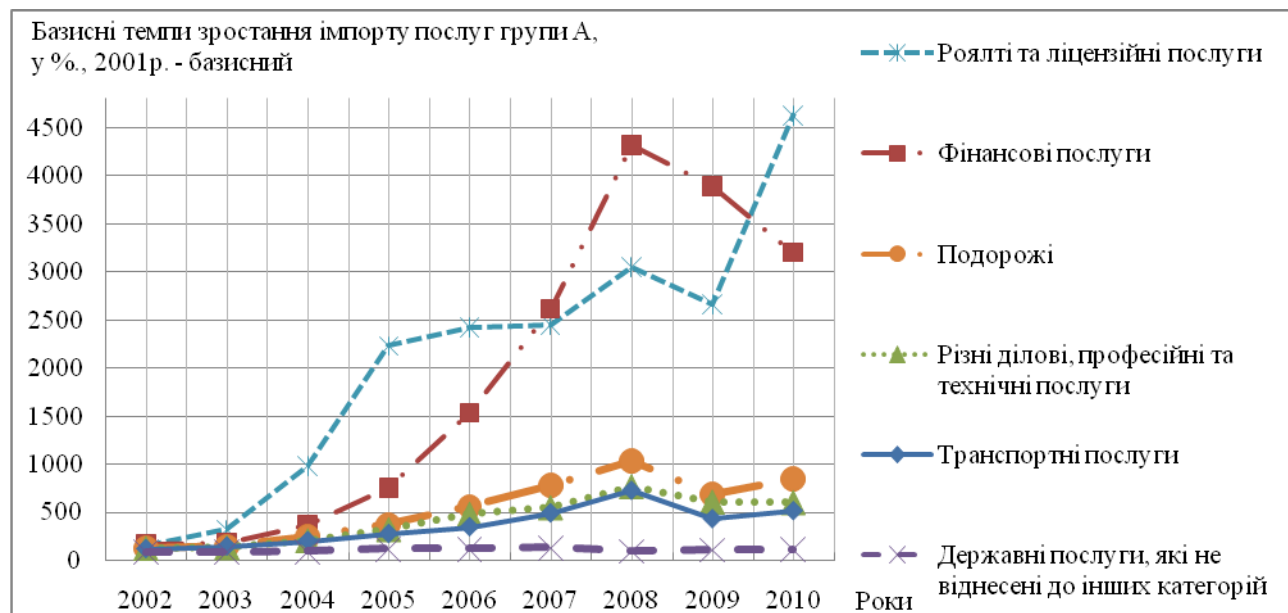

Рис. 5. Базисні темпи зростання імпорту послуг АВС-групи А, у %, 2001 р. – базисний

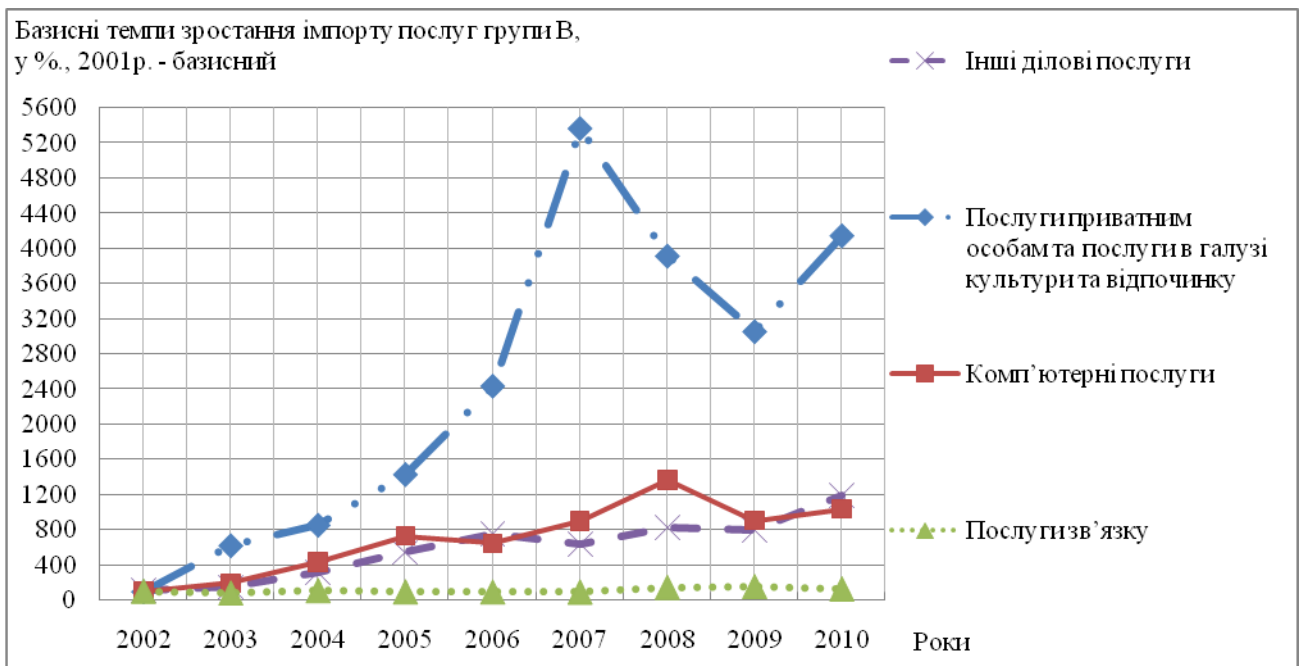

Рис. 6. Базисні темпи зростання імпорту послуг АВС-групи В, у %, 2001 р. – базисний

Таблиця 4

Дисперсійний аналіз середньорічних базисних темпів зростання імпорту послуг за їх групами, згідно УКП ЗЕД [3]

№ групи	Діапазон	Назва групи послуг за балансом НБУ
1	1,0493 - 4,1713	Будівельні послуги Різні ділові, професійні та технічні послуги Транспортні послуги Послуги з ремонту Страхові послуги Державні послуги, які не віднесені до інших категорій Послуги зв'язку
2	4,1713 - 7,2933	Комп'ютерні послуги Інші ділові послуги Подорожі
3	7,2933 - 10,4153	Фінансові послуги
4	10,4153 - 13,5373	-
5	13,5373 - 16,6593	Послуги приватним особам та послуги в галузі культури та відпочинку Роялті та ліцензійні послуги

З результатів дисперсійного аналізу у таблиці 5 витікає що обрані групи послуг за УКП ЗЕД зростали рівномірно, але все ж коефіцієнт варіації високий – 21,25%. Якщо ж взяти до уваги три групи послуг, які не бралися до уваги, то даний показник буде вищим. Розподіл послуг за рівнем зростання відбувся досить рівномірно, але само розподілення не можна назвати нормальним. Все ж існує асиметрія навіть за умови нерозглядання надто зростаючих груп послуг. Далі було розглянуто базисні темпи зростання питомої ваги АВС-груп графічно на рисунку 7.

Дисперсійний аналіз середньорічних базисних темпів зростання імпорту послуг за їх групами, згідно УКП ЗЕД [3] (за виключенням надмірно швидко зростаючих імпорту груп послуг)

№ з/с	Діапазон	Назва груп послуг	f	\bar{X}	$(X - \bar{X})^2 \times f$
1	1,0493 - 2,1459	Послуги зв'язку Державні послуги, які не віднесено до інших категорій Страхові послуги	3	1,3647	3,0384
2	2,1459 - 3,2425	Послуги з ремонту Транспортні послуги	2	2,6448	0,2144
3	3,2425 - 4,3391	Різні ділові, професійні та технічні послуги Будівельні послуги Подорожі	3	3,8703	0,5814
4	4,3391 - 5,4357	Інші ділові послуги Комп'ютерні послуги	2	5,0416	3,7396

$$\sigma^2 = 0,8415, \sigma = 0,9173, \nu = 0,2125$$

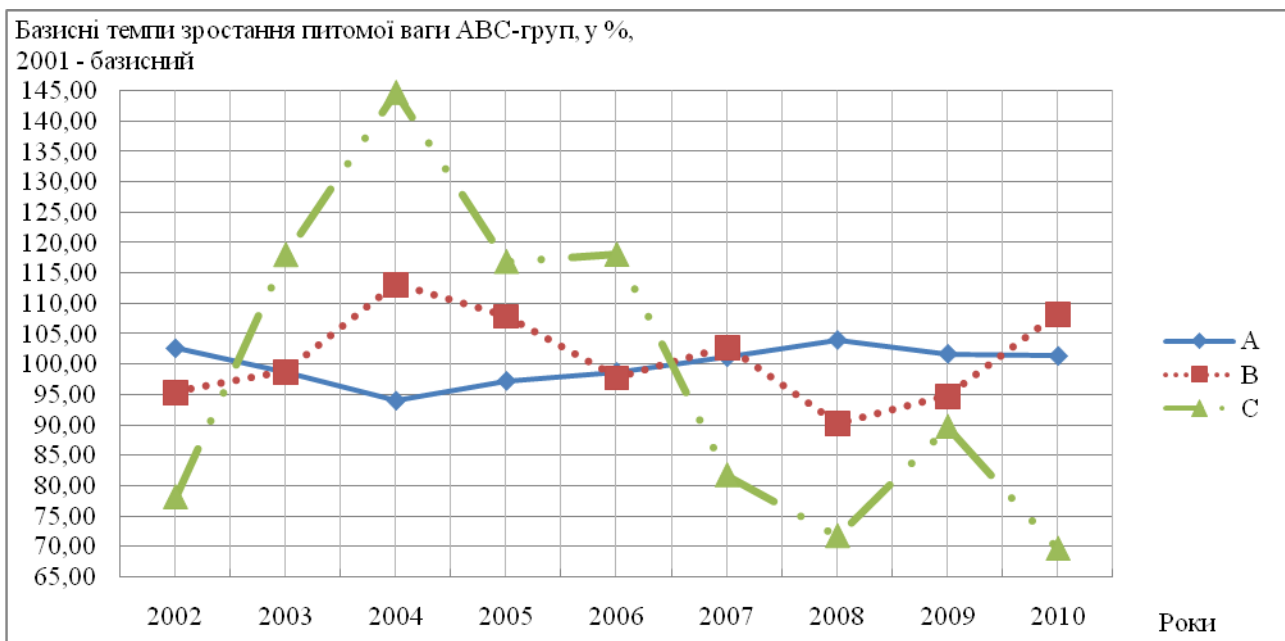

Рис. 7. Базисні темпи зростання питомої ваги експорту послуг за АВС-групами, у %, за 2002-2010 рр., 2001 р. – базисний

З рисунка 7 видно, що протягом обраного періоду показники базисних темпів зростання питомої ваги не мали чітко спрямованих тенденцій розвитку. Але на кінець періоду зросли показники групи В (майже 110%) та незначно групи А (трохи більше 101%), показники групи С знизилися до 70%, яке відбулося за рахунок зростання перших двох груп. Тому слід очікувати що деякі показники перейдуть до групи А, що означає збільшення диференціації імпорту послуг, який й так достатньо диференційований.

Висновок. В результаті проведеного дослідження можна стверджувати, що з 2001 по 2010 рр. експорт та імпорт послуг зростав, показавши зниження лише у 2009 р. Чистий експорт послуг позитивний, і у 2010 р. перевищив рівень 2008 р.

Взагалі експорт та імпорт зростав нерівномірно. В експорті переважають «Транспортні послуги» та «Різні ділові, професійні та технічні послуги». Найшвидше зростання експорту показали фінансові та комп'ютерні послуги.

Імпорт послуг більш диференційований, в його структурі домінують декілька груп послуг: транспортні, фінансові, різні ділові, професійні та технічні послуги та інші. Найшвидше з яких зростали фінансові, а також роялті та ліцензійні послуги. Також на відміну від експорту, в якому зростала найбільше АВС-група А, в структурі імпорту на 2010 р. показники зростання АВС-групи В були найвищими. Що стосується імпорту, то в ньому питома вага транспортних послуг приблизно в три рази менша. Переважають інтелектуально витратні послуги.

У виявлених тенденцій розвитку експорт-імпорту послуг спостерігається перейняття технологій при експорті матеріаломістких послуг, однак є позитивна тенденція у зміні структури останньої в бік інтелектуально змістовних послуг. Завдання держави – стимулювати експорт науково містких послуг, вести політику щодо диференціації експорту послуг та сприяти розвитку нематеріального виробництва взагалі.

Література.

1. Дячек В.В. Определение тенденций международной торговли услугами Украины/ В.В. Дячек, М.С. Рахман// Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг, менеджмент, бізнес: сучасний стан та перспективи взаємодії» (м. Харків, Харківська обласна державна адміністрація, 12 листопада 2009 р.). – Харків: ХІМБ, 2009. – С. 294-300.

2. Державний комітет статистики України/ Офіційний сайт/ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

3. Класифікація послуг зовнішньоекономічної діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/

4. Антоненко Л.А. От методологии социального прогнозирования профессора А.С. Панарина к индикативному планированию посткризисного развития/ Л.А. Антоненко// Социальная экономика. – 2011. – № 1. – С. 54-57.

5. Дячек В.В. Актуальність індикативних принципів управління зовнішньоекономічною діяльністю/ В.В. Дячек, І.В. Семеняк// Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Проблеми соціально-економічного розвитку України: досвід, перспективи, інновації» (м. Харків, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Інститут економіки і міжнародних економічних відносин, Економічний факультет, студентське наукове товариство, 15-1 квітня 2011 р.). – Харків: ХНУ, 2011. – С. 132-134.

6. Липов В.В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль II. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії. Навчально-практичний посібник/ В.В. Липов. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 368 с.

7. Макогон Ю.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навчальний посібник/ Ю.В. Макогон, В.С. Рижиков, С.В. Касьянюк [та ін.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 424 с.

Стаття присвячена дослідженню стану зовнішньої торгівлі послугами підприємствами України та визначенню бажаних напрямків розвитку даного виду торгівлі. Проведено статистичний аналіз даних Державного комітету статистики України, розраховані показники розвитку, проведено структурний аналіз та виявлено основні тенденції розвитку зовнішньої

торгівлі послугами підприємствами України. За результатами цього аналізу визначено напрямки розвитку цього виду діяльності.

Ключові слова: послуга, зовнішньоекономічна діяльність, державне управління зовнішньоекономічною діяльністю, статистика, класифікатор послуг зовнішньоекономічної діяльності.

ВНЕШНЯЯ ТОРГОВЛЯ УСЛУГАМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ УКРАИНЫ: СТАТИСТИЧЕСКИЙ ОБЗОР И ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ РАЗВИТИЯ

Дячек В.В., аспирант

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Статья посвящена исследованию состояния внешней торговли услугами предприятиями Украины и определению желаемых направлений развития данного вида торговли. Проведен статистический анализ данных Государственного комитета статистики Украины, рассчитаны показатели развития, проведен структурный анализ и выявлены основные тенденции развития внешней торговли услугами предприятиями Украины. В результате данного анализа определены направления развития этого вида деятельности.

Ключевые слова: услуга, внешнеэкономическая деятельность, государственное управление внешнеэкономической деятельностью, статистика, классификатор услуг внешнеэкономической деятельности.

INTERNATIONAL TRADE IN SERVICES BY THE UKRAINIAN ENTERPRISES: THE STATISTICAL REVIEW AND POSSIBLE WAYS OF ITS DEVELOPMENT

Diachek V.V., post graduate

V.N. Karazin Kharkiv National University

This article is dedicated to investigation of the current status of international trade in services by the Ukrainian enterprises and the desirable trends of its development. It was conducted statistical analysis of the data of the Government Committee of Statistic of Ukraine, calculated the figures of the development, structural analysis and found the trends of its development. As a result of this investigation indentified the desirable trends of development of international trade in services.

Key words: services, foreign economic activity, the Government controlling of foreign economic activity, statistics, the classification of the foreign affair services.

Надійшла до редакції 11.05. 2012 р.

Науковий керівник: Семеняк І.В., д. е. н., проф.

© Дячек В.В., 2012 р.